

Mészégetők a Pilisben

Nagy László – OEE

„Nekem ne lenne bazám?” – tette fel egykor hétről hétre a kérdést a tévénezőknek Szabados Tamás természetfilmes operatőr, méltatlanul háttérbe szoruló hazai kincseinket bemutató legendás kisfilmsorozata. Ki ne tudna erre a költőinek szánt kérdésre jobb választ adni, mint a hazai erdők mélyén rejtőző, számos történelmi, földrajzi, természeti értéket ismerő és munkája során megőrző, időnként azt bemutató erdész. Új rovatunkban megjelenő cikkeink erdeink természeti, gazdasági értékein túl, e másfajta, rejtőzködőbb dimenzió értékei közt igyekszik az olvasót kalauzolni.

Budapest északnyugati határától a Dorogi-medencéig húzódó Vörösvári-árok keleti oldalán viszonylag keskeny szélességben, aszimmetrikusan kibillent mészkő rétegfejek sorozatából álló erdő borította hegység húzódik, a Pilis. Gyakran – tájféld-razi szempontból hibásan - áthelyeződik e tájnév a vele közvetlen szomszédságban lévő, de tőle kialakulásban és felszínformákban eltérő, Szentendre-Visegrádi-hegységre is. A Kétbükka-nyeregben szinte érintés közelben fekvő közephegyvidékek határa, a talajfelszín vizsgálva érzékelhető a legjobban. Dobogók felől érkezve az addig sötét, éles törésperemű vulkáni andezit a nyereg után átadja helyét a jóval idősebb, oldásos formákat mutató és világítóan fehér mészköveknek.

Ha azonban a történelem oldaláról tesszük fel a kérdést, e tájnév átfedésnek egészen egyszerű oka van. A Dunakanyartól Esztergomig, majd jókora kanyarral és némi túlzással, a Budai várig húzódó erdőtájat, Piliserdőnek nevezték az őseink.

Az országszervező központi szerepet is betöltő vidék, a hegységet felépítő kőzetanyagának köszönhetően is, évezredek óta a természeti erőforrásokat felhasználó ember érdeklődésének fókuszában állt. Jó példa erre a valamikor az alföldi településeken is jól ismert pilisi mész.

A fővárostól északnyugatra fekvő hegyvidék a 17. század végére, a törökök kiverése után szinte a teljes szétesés képét mutatta. A középkori Magyar Királyság egykor virágzó tája – az akkor még tágabb értelmű Piliserdő – olyan szerepet töltött be a korábbi évszázadokban, mint amit a francia területen Párizsnak jelentett az Île de France. Az Esztergom-Óbuda-Buda-Székesfehérvár királyi városok közé zárt terület volt az ország közigazgatási, kulturális, egyházi, művészeti és tudományos központja.



Fotó: Farkas Ferenc

Az 1526-os mohácsi csata és Buda török kézre kerülése után a romlás gyors és drasztikus volt: 150 év állandó határharcrai, a fontos hadiútvonalnak számító Vörösvári-völgyben sűrűn felvonuló török, magyar és osztrák hadtestek hosszú időre megpecsételték e táj sorsát.

A vidék revitalizálását csak a 18. század elejétől lehetett megkezdni, elsősorban a teljesen vagy részben elnéptelenedett települések újraélesztésével. Mivel a magyar lakosság csaknem kipusztult, ezért egyrészt a Habsburg Birodalomból hoztak ide nagy számban német ajkúakat, másrészt a Pilis természeti erőforrásainak kiaknázására, az erdőéléshez értő felvidéki tót telepések jöttek a mai nyugat-szlovákiai – főleg Zsolna és Trencsén menti – területekről.

A szlovák lakosság gyorsan alkalmazkodott az új körülményekhez és megélhetésének fő forrásául a pilisi hegyek messzire fehérlő, jó minőségű mészkövet választotta. A magukkal hozott ismeretek birtokában mészégetésbe fogtak, amely az építkezések számának szaporodásával (kivált a közeli Budán és Pesten), többé-kevésbé jól fizető szakmának számított. Ezt egészítették ki a fakitermeléssel és kisebb fokú mezőgazdasági tevékenységgel.

A mészégetés nagy tapasztalatot és kiváló szervezőkészséget igénylő ősi mesterségéről nagyrészt mindannyian hallottunk, de valójában csak ködös fogalmaink vannak e szakma részleteiről. Mert mi is ez tulajdonképpen?



Pilisszentkereszt mészégető

Forrás: Google Earth- és Maps



Forrás: Szűcs-Faragó

A mészkő (CaCO_3) magas hőfokú égetésekor oxigént vesz magához és kalcium-oxidá alakul, majd az égetett mész oltásakor a kalcium-oxidhoz víz kötődik, azaz oltott mész képződik. Az oltott mész ezután belekerül a falazó malter anyagba, és vizet veszítve (párolgás) újra kötődik hozzá a levegő CO_2 -tartalma, vagyis tulajdonképpen újra mészkővé válik, így erősítve a falazás kötőanyagát. Az egész folyamat leglényegesebb része a nyers mészkő szakszerű kiégetése, mely a későbbi felhasználás minőségét dönti el.

A mai napig a Pilis hegyeinek karéjában megbújó alapvetően szlovák nemzetiségi falvak – Pilisscév, Pilisszentke-

féleség a Kesztlőc feletti Kétágú-hegyet és az Öreg-szirtet is felépítő felső triász dachsteini mészkő volt, mivel a pilisscabai vagy pilisszántói kőzetekkel ellentétben ez kevesebb szennyeződést tartalmazott.

A több hetet is igénybe vevő munkafolyamatok már a hó olvadásakor megkezdődtek, s elsőként a követ fejtették le a bányaudvarokban. A bánya falában kötélen lógva, feszítővassal bontották ki a nagyobb méretű darabokat, majd ezeket kalapáccsal, a kőzet repedéseit figyelembe véve tördelték, alakították a megfelelő méretűre. Vigyázni kellett, hogy ne aprózzák szét a kőzetet, mert a kemence berakása során a méretes „plosa” azaz a lapos kő volt a leglényegesebb építőelem.

A mészkő kitermelésével párhuzamosan megindult az égetéshez szükséges nagy mennyiségű faanyag kivágása és a kitermelt kövekkel együtt a mészégető kemencékhez való szállítása is. Már e feladat is nem kevés szervezethez igényelt, s gyakran a falvak e mester-

ségből élő családjai közös összefogással oldották meg a felmerülő nehézségeket. Emiatt a mészégetésnek jelentős társadalom- és jellemformáló szerepe is volt, közösségi összetartásra, egymásra figyelésre és viselkedésre nevelt.

A félköríves égetőkemencéket általában a földbe süllyesztették és fűtőnyílásukat gondosan az uralkodó széliránnyal ellentétes irányba helyezték

el. Fűtőanyag alapján két típust különböztünk el: a szén- és a fatüzelésűeket. A fatüzelésű ugyan lassabban dolgozott és kevesebb égetett meszet adott, de kisebb égési hőfoka miatt a mészkő széle nem lett üveges, így oltásakor a víz könnyebben a repedések közé hatolt.

A legnagyobb szaktudást az égetőkemence berakása igényelte, melyet általában a legöregebb (gyakran 70-80 éves!) mesterek végeztek. Először a kemence falán 60-80 cm-es magasságban körbefutó peremen kezdték el a követ elhelyezni, és a fűtőnyílás felett egy kisebb boltozatot képeztek ki. Ezután az égésteret rönkfákkal töltötték meg, majd erre állva a nyers kövekből a három méteres feszítávolságot áthidalva, boltozatot építettek a végén egy zárókővel kiékelve. Ennek megépítése komoly fizikai és szellemi tudást igényelt, mivel a 1000-1200 °C-os hő hatására a rosszul rakott boltozat be is rogyhatott, ez pedig jelentős anyagi kárral járt.

A kemencét a berakás után egyenletesen magas hőfokon, 60 órán keresztül fűtötték, és amikor a kő ezüstös színt öltött, elkészült az égetett mész, amit a kihűlés után meszesgödörben oltottak.

A pilisi szlovák falvak fő megélhetési forrását jelentő mészégetés 300 éves kultúrája mára végképp leáldozott. Évtizedekkel ezelőtt eltűntek a meszes tótok országjáró szekerei az utakról. Eltűnt az égetések éjszakáin lobogó bográc tűz, a hegyek követ átfomláló ember kemény, de tartalmas életformája. Eltűnt a kisipari mészégetés. Agóniáját a nagy cementgyárak gázfűtésű nagyüzemi módszerei okozták, melyek kevesebb munkával és költséggel, de sokkal rosszabb minőség-

ben állítják elő a mai is fontos égetett és oltott meszet.



Fotó: Simó Szabolcs

reszt, Pilisszántó, Pilisszentlászló – határában nyitott szemmel barangoló természetjáró e nem is olyan régen még működő, 300 éves múltra visszatekintő kultúra elhagyatott és elhanyagolt, meg nem becsült nyomaira bukkanhat.

Elsőként a hegyek oldalába mélyülő kisebb-nagyobb kőbányák tűnnek fel, ahonnan az alapanyagot bányászták ki a mészégetéshez. A legkedveltebb mészkő-

HASZNÁLJA TAGSÁGI KÁRTYÁJÁT!

Az Országos Erdészeti Egyesületben fennálló tagságot 2012-től tagsági kártya igazolja. Az OEE-kártya tulajdonosa egyre több kedvezményt vehet igénybe a különböző vásárlási lehetőségektől kezdve a vadászházi szállásokig. Az aktuálisan elérhető kedvezmények listája a www.oee.hu oldalon olvasható, évente egy alkalommal az Erdészeti Lapok is közli. Az Egyesület vezetése a kártya használatára biztat minden egyesületi tagot! A kedvezményrendszer igazi értékét, minél szélesebb körű elfogadottságát a rendszeres kártyahasználat alapozza meg.

A kártya névre szóló, sorszámossal és vonalkóddal ellátott, az Egyesület titkársága évente érvényesíti. A 2012-ben kiosztott kártyák érvényessége 2013. február 28-ig tart. A 2013-ra szóló érvényesítő matricákat azon tagok kapják meg a helyi csoportokon keresztül, akik teljesítették az adott évre vonatkozó tagdíjfizetési kötelezettségüket.

A 2013. évi tagdíjak befizetési határideje: 2013. január 27.

A kedvezményrendszerrel és a tagsági kártyával kapcsolatos bármely kérdésben felvilágosítás kérhető az Egyesület titkárságán (titkarsag@oee.hu, 06 1 201 6293) vagy a helyi csoport titkároknál.



Partnereink:



Larmónia-VADÁSZBOLTOK